

Vlasti- = vědné LISTY 142 DUBEN 2020

PŘÍLOHA ODERSKÉHO ZPRAVODAJE

Andrzej a Adam Potocki - poslední majitelé oderského zámku, první část

Smutný osud oderského zámku je v regionu všeobecně známý. Jeho architektonický a stavební vývoj včetně jeho zániku je podrobně popsán v knize Adama Hubáčka a Františka Koláře „Oderský zámek. Zaniklý klenot města“. Autoři zde uvádí přehled zámeckých pánů v letech 1792 až 1945 a jejich vliv na architektonický vývoj zámku. Stručně se zmiňují i o posledních majitelích oderského zámku v letech 1906 až 1945 - Andrzej a Adamovi Potockých. Protože se jedná o významný polský šlechtický rod, o kterém se na Odersku doposud příliš nehovořilo, uvádíme v tomto příspěvku podrobněji jejich hlavní data a osudy včetně jejich nejbližších příbuzných. Vzhledem k rozsáhlosti článku jsme ho rozdělili na dvě části. V tomto čísle Oderského zpravodaje uvádíme příběh hraběte Andrzeje Potockého a v pozdějším vydání pak příběh jeho syna hraběte Adama Potockého.

Oderský zámek v roce 1905 - rok před příchodem nového majitele Dr. Andrzeje Kazimierza, hraběte Potockého. Muzejní spolek Rolleder, o. p. s.

Nejprve si krátce připomeňme předešlé majitele oderského panství i zámku před vlastnictvím šlechtickým rodem Potocki. Po smrti Charloty z Fürstenberka přešlo panství 31. října 1864 ve veřejné dražbě na její sestru Evelínu, hraběnkou Sickingen-Hohenburg, která ho 19. března 1868 předala svému synovi Františkovi - hraběti ze Sickingen-Hohenburg. Na základě dražebních podmínek z 15. listopadu 1887 a dražebního protokolu z 20. září 1888 i likvidačního protokolu z 19. února 1889 koupila velkostatek Centrální pozemková úvěrní banka ve Vídni. Dne 9. ledna 1892 získal velkostatek rytíř Viktor Klobassa-Zrenski a od něj 4. června 1892 ředitel

banky ve Lvově Mořic Lazaru se synem Josefem Lazaru. Od 12. února 1895 byl majitelem panství jen Mořic Lazaru.

Oderské panství mělo 1900,46 ha, z toho 412,2 ha orné půdy, 122,85 ha luk, 8,67 ha zahrad, 17,26 ha pastvin, 1333,96 ha lesů, 0,45 ha rybníků, 4,6 ha ostatní plochy a 0,47 ha neplodné půdy. Ve vlastní režii majitel panství obhospodařoval dvůr v Odrách, dvůr ve Vitberku, dvůr Mankovice a dvůr Vražné. K panství náležel oderský zámek, valchová vodní pila v Loučkách, valchová pila u Čermenského mlýna a cihelna s parním strojním zařízením v Odrách. V tomto stavu koupil

Krakov 1857. Dr. Adam Jozef, hrabě Potocki, otec Dr. Andrzeje Kazimierza Potockého. Archiwum Narodowe w Krakowie

panství v roce 1906 guvernér (místodržící) Galicie¹ Dr. Andrzej Kazimierz, hrabě Potocki. Dodejme, že byl jedním z největších vlastníků nemovitostí² v Galicii a majitelem nemovitostí i v dalších korunních zemích³ rakouskouherské monarchie. Andrzej Kazimierz Potocki

Krakov 1857. Katarzyna, hraběnka Potocká, rozená Branická, matka Dr. Andrzeje Kazimierza Potockého. Archiwum Narodowe w Krakowie

se narodil v rodinném sídle Krzeszowice nedaleko Krakova⁴ do rodiny významného polského šlechtického rodu Potocki (erb Stříbrná Pilawa⁵). Jeho otcem byl Adam Jozef, hrabě Potocki, rakouský šlechtic a politik⁶ polské národnosti, ve 2. polovině 19. století poslanec

1. Galicie (dále česky Halič) - od roku 1850 byla rakouská Halič administrativně rozdělena na Západní část (Krakov) a Východní část (Lvov). Do roku 1918 byla jednou z korunních zemí rakouskouherské monarchie. Disponovala zemskou samosprávou, jejímž nejvyšším orgánem byl galicijský zemský sněm sídlící ve Lvově.
2. Nemovitosti v Krzeszowicích u Krakova, v Kamionce Strumilowe u Lvova, uhelné doly v Siersze, Tenczynku, Trzebinií a v Žarech, zinková huť v Myślachowicach, rafinerie nafty v Trzebinií, doly žáruvzdorných jílu v Grójeci a Porubě, cihelna a několik pil v Krzeszowicích a d. Pokud nejsou jména obcí používána v češtině, jsou dále uváděny jejich polské názvy.
3. Nemovitosti v Burzance-Ichowec na Ukrajině, ve Sztatimu, Szakaci a Madrožestu v Maďarsku a d.
4. Názvy institucí a jména osob polské národnosti jsou uvedeny v polštině.
5. Rod je pojmenován podle obce Potok v Malopolsku. Podle barvy erbovní Pilawy se rozděluje do tří linií - Zlaté (hlavní), Stříbrné (hejtmanské) a Železné.
6. Během revolučního roku 1848 se zapojil do vrcholné politiky. Ve volbách roku 1848 byl zvolen do rakouského ústavodárného Říšského sněmu. Zastupoval volební obvod Krakov. Po porážce revoluce byl pro velezradu odsouzen na šest let. Orientován byl federalisticky a odmítal centralistickou koncepci rakouského státu.

Artur Stanislaw, hrabě Potocki, děd Dr. Andrzeje Kazimierza, hraběte Potockého. Museum Narodowe w Warszawie

Říšské rady ve Vídni. Studoval na vídeňské univerzitě, v letech 1839–1840 na univerzitě v Edinburgu a v roce 1841 na univerzitě v Berlíně. Matka Katarzyna, hraběnka Branická (erb Korczak⁷) - aristokratka a charitativní aktivistka⁸, se narodila v obci Luboml (dnes rajón Volyňská Ukrajina) jako dcera ruského generála a senátora Władysława Grzegorza Branického a hraběnky Rózy Potocké (erb stříbrná Pilawa). Pro úplnost uvedme také jeho prarodiče: Artura Stanislaw, hraběte Potockého, a Zofii, hraběnkou Potockou, rozenou Branickou, protože to byli oni, kdo založil sídlo šlechtického rodu „Stříbrná Pilawa“ v Krzeszowicích nedaleko Krakova. Artur Stanislaw, hrabě Potocki,⁹ byl zakladatelem krzeszowické větve Potocki - Stříbrná Pilawa, koupil

Zofia, hraběnka Potocká, roz. Branická, babička Dr. Andrzeje Kazimierza, hraběte Potockého. Museum Narodowe w Warszawie

pozemky v Krzeszowicích a postavil tam první rodinné sídlo, které později jeho potomci přestavěli na palác - do roku 1939 hlavní rodové sídlo. Manželka Zofia Branicka byla polská aristokratka a filantropka¹⁰. Syn Adama Josefa, hraběte Potockého, Andrzej Kazimierz Potocki absolvoval základní školu v Krzeszowicích a v letech 1877 až 1879 studoval na střední škole sv. Anny v Krakově. Následovalo studium na právnické fakultě Jagellonské university, kde 21. února roku 1884 získal doktorát práv. Poté pracoval v rakouské diplomatické službě – v roce 1886 byl přidělen jako atašé na rakouské vyslanectví v Paříži a jmenován řádným důstojníkem císaře Františka Josefa I. Později byl vyslán do diplomatických misí v Madridu a Londýně. Andrzej Kazimierz, hrabě Potocki, se 29. října roku 1889 oženil v Krzeszowicích s Krystynou,

7. *Polský erb, který byl používán několika vznešenými rodinami Korczak v dobách Polského království a polsko-litevského společenství. Nositelem tohoto erbu byla i literární postava Michala Wolodyjowského od autora Henryka Sienkiewicze.*
8. *Spolufinancovala vědecké práce profesorů na Jagellonské univerzitě, podílela se na zakládání venkovských škol, úvěrových bank a filantropických zařízení. Byla zakladatelkou několika kostelů v areálu svých pozemků. Zavedla příznání důchodů pro důstojníky a služebníky na svém panství.*
9. *Napoleonský důstojník a pobočník ruského cara Alexandra I. Pavloviče (1777-1825). Byl nositelem mnoha vyznamenání: polského válečného kříže, francouzského řádu čestné legie, neapolského řádu obou Sicílií a d.*
10. *Založila nemocnici a útočiště pro chudé v Krzeszowicích. Byla patronkou pomoci zraněným v lednovém povstání a iniciátorkou rekonstrukce kaple sv. Leonarda ve Wawelu, zakladatelkou kaple Potocki ve Wawelu a zakladatelkou záchraného úřadu pro pomoc obětem v paláci Pod Baranami.*
11. *Jejím otcem byl litevský šlechtic Jonas Vitautas Emanuel, hrabě Tyskiewitz-Lohojski, erb Leliwa (1831-1892, Valožin, provincie Minsk).*

Krzeszowice 1906. Rodinné sídlo Potockich - erb Stříbrná Pilawa (1. majitel Adam Jozef, hrabě Potocki). Postaven v letech 1850-1857. Architekt Francis Maria Lanci, Polák italského původu. Archiwum Narodowe w Krakowie

1950, Zator u Osvětimi. Palác Potockich - místo dětství Adama Wladyslawa Potockého. V roce 1836 rodina Potocki přestavěla a zrekonstruovala palác podle návrhu Franciszka Maria Lanciho, čímž získal podobu rezidence ve stylu romantické novogotiky, fotopolska.eu

Krakov 1899. Manželka Krystyna, hraběnka Potocká, rozená Tyszkiewitz, se synem Adamem. Archiwum Narodowe w Krakowie

Lvov 1903-1908 Dr. Andrzej Kazimierz, hrabě Potocki, jako úřadující guvernér Haliče. Archiwum Narodowe w Krakowie

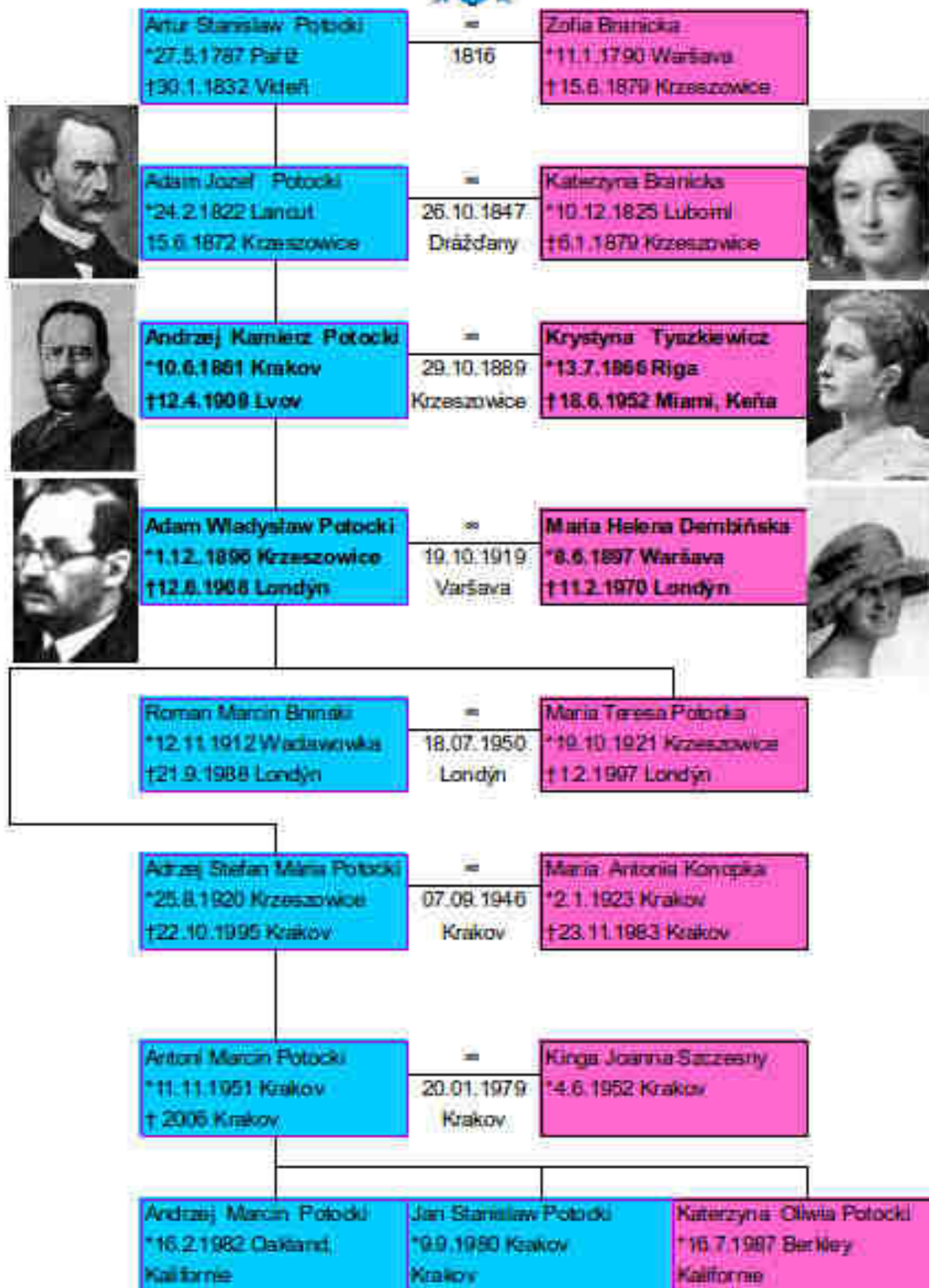
Lvov 1907. Guvernér Haliče a majitel oderského panství (1906-1908) Dr. Andrzej Kazimierz, hrabě Potocki. Archiwum Narodowe w Krakowie

hraběnkou Tyszkiewitz¹¹. V roce 1890 se po smrti bratra Artura Potockého vrátil do země, aby převzal správu rodinného majetku. Jako jeden z nejbohatších haličských šlechticů pak hrál významnou roli v politickém životě¹² rakouské Haliče i Rakousko-Uherska. Polská šlechta do roku 1918 prožívala „zlatá léta“ svého trvání, která svým způsobem přetrvávala až do roku 1938. Ve svých rodinných sídlech žila bohatým společenským životem (viz dobová fotografie z balu v rodinném sídle Potockich

Krzeszowicích v roce 1902). Oderský zámek rodině Potocki jim nesloužil jako letní sídlo, čemuž odpovídá i jeho inventář. Andrzej Kazimierz Potocki dojížděl do Oder sporadicky, pravděpodobně jen při kontrole hospodaření, nebo se zde zastavil při cestách z Krakova nebo Lvova do Vídně na zasedání vídeňského parlamentu a později jako člen Sněmovny lordů na zasedání Státní rady. Velkostatky Potockich řídil generální ředitel statků Bohuslav Mikucký se sídlem v Krzeszowicích a oderský

12. Od roku 1893 radní v Krakově, od roku 1899 člen dozorčí rady Haličské banky, prezident Krakovské zemědělské společnosti (1899-1901), od roku 1895 člen vídeňského parlamentu a národního parlamentu Haliče, v letech 1901-1903 maršál národního parlamentu Haliče a v letech 1903-1908 guvernér Haliče, od roku 1907 dědičný člen Sněmovny lordů Státní rady ve Vídni.

Rod Potocki (erb Srebrna Pilawa) – část rodokmenu

velkostatek vedl správce sídlící v oderském zámku - lesní rada Julius Schmidt¹³. Andrzej Kazimierz Potocki jako politik podporoval mezi ukrajinskou populací Haliče starorusínské¹⁴ promoskevské křídlo a vystupoval proti ukrajinským nacionalistům (tzv. Mladorusínům¹⁵). V letech 1906 až 1908 se politická situace ve východní Haliči zvláště zkomplikovala. Šovinistická agitace, kterou rozpoutali polští a ukrajinští nacionalisté s výzvou k fyzickému soudu politických soupeřů, vedla k tragickému finále - atentátu na úřadujícího guvernéra Haliče. 12. dubna 1908 v guvernéřském paláci na něho ve 2 hodiny vystřelil student filozofie Lvovské university

Mirosław Sicziński¹⁶ čtyři rány¹⁷ z revolveru, kterým Andrzej Kazimierz, hrabě Potocki, ve 2 hod. 20 min. odpoledne podlehl¹⁸. Než zemřel, byl při vědomí, nadiktoval řediteli své kanceláře vzkaz císaři i svou poslední vůli a rozloučil se s dětmi i manželkou.

Pro Vlastivědné listy za HVS zpracovali:

text článku - Pavel Kašpar st.

překlady z němčiny - Karel Gold

fotografie - Pavel Kašpar st.

Druhou část článku - příběh hraběte Adama Potockého, uvedeme ve Vlastivědných listech Oderského zpravodaje v květnu / 2020.

Krakov 1886. Krystyna, hraběnka Tyszkiewicz, 3 roky před sňatkem s Dr. Andrzejem Kazimierzem, hrabětem Potockim. Archiwum Narodowe w Krakowie

Krakov 1901. Krystyna Tyszkiewicz, po sňatku jako hraběnka Potocká. Archiwum Narodowe w Krakowie

Lvov 1903. Císař rakousko-uherské monarchie Franz Jozef I. (vlevo) při rozhovoru s guvernérem Haliče Andrzejem, hrabětem Potockim na zahradě zámku. Archiwum Narodowe w Krakowie

13. Julius Schmidt (*10. 5. 1864 Bielsko / †8. 5. 1912 Odry) byl v roce 1890 vrchnostenským hajným, bytem v Loučkách (Lautsch) a v roce 1894 revírníkem v Heřmanicích (Gross Hermsdorf). Dne 6. září roku 1890 se oženil s 18letou Emmou Marií, dcerou městského pokladníka Alberta Freisslera a Marie, dcery stavitele Franze Wankeho. Julius Schmidt pak zastával úřad správce oderského velkostatku od roku 1897 až do své smrti v roce 1912.

14. Starorusíni (podle katedrály sv. Jurije ve Lvově někdy také nazývaní „Jurijci“) se považovali za součást Rusů a ovlivnili status země při spolupráci s Ruskem.

15. Mladorusíni (později nazývaní Ukrajinci) apelovali v rámci území Ukrajiny, Haliče a uherské Rusi na odtržení jakožto odlišného národa. Postupem času se oddělili jazykem, vírou i ideologicky - národním zaujetím. Oporu hledali převážně mezi studenty.

16. Anarchista a člen ukrajinské demokratické strany. Za atentát byl odsouzen k 20 letům žaláře do vězení pro muže ve Stanislawowie. Dne 10. listopadu 1911 z vězení uprchl. V roce 1914 odešel do Švédska a potom do USA, kde byl politicky činný. Zemřel 16. března 1976 ve Westlandu, stát Michigan. V roce 2013 přijala rada ve Lvově rezoluci označující akt Mirosława Siczińskiego za hrdinský.

17. Dvě rány - do prsou a do levého oka byly smrtelné.

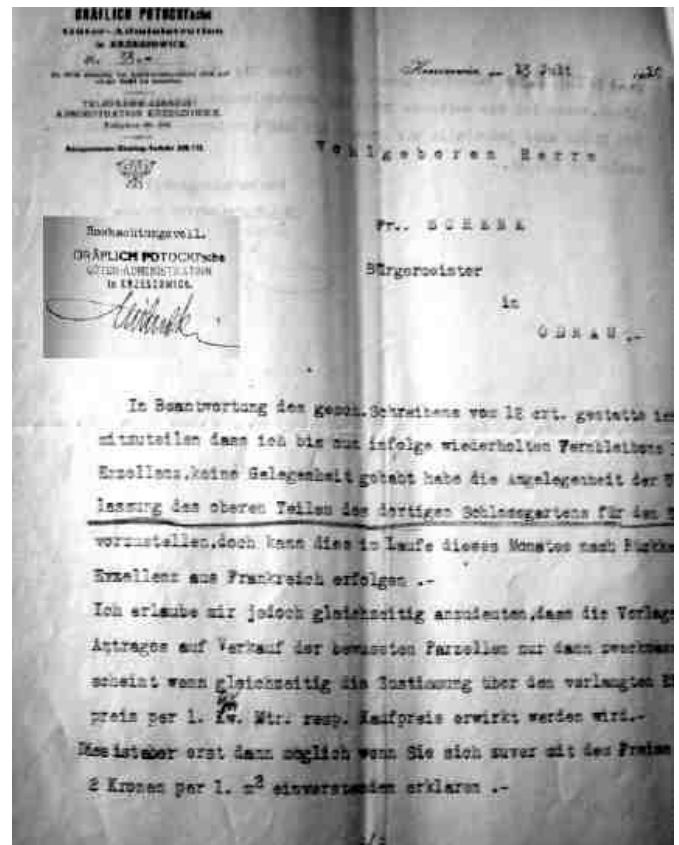
18. Pohřební obřady se konaly 14. dubna v Bernardinském kostele ve Lvově, potom byly ostatky zemřelého převezeny do Krzeszowic a uloženy v rodinné hrobce místního kostela vedle jeho rodičů.

Lvov 1907. Rodina Dr. Andrzeje Kazimierza Potockého. Horní řada zleva: Katarzyna (1897-1952), Joanna (1904-1967), Dr. Andrzej, hrabě Potocki. Prostřední řada zleva: Andrzej (1897-1952), Adam (1896-1966), manželka Katarzyna, hraběnka Potocká, Izabela (1893-1962), Maria (1891-1984), Krystyna (1894-1963). Spodní řada zleva: Artur (1899-1941), Zofia (1902-1943), www.geni.com/photo/wiew

Krzeszowice 29. ledna 1902. Bál v rodinném sídle Potockých, pořádaný Andrzejem a Krystynou Potocki. Ve druhé řadě shora úplně nalevo pravděpodobně hostitel Andrzej Kazimierz, hrabě Potocki. Tygodnik ilustrovany, nr. 7/1902

Korespondence generálního ředitele statků Potockých Bohuslava Mikuckého se starostou Oder Heinrichem Schenkem o odprodeji části zámecké zahrady městu. Archiwum Narodowe w Krakowie

Lvov 14. dubna 1908 dopoledne. Pohřeb guvernéra Haliče Dr. Andrzeje Kazimierza, hraběte Potockého. Archiwum Narodowe w Krakowie

Použité zdroje:

Böhm Johann: Gedenkbuch der Stadt Odrau. 1929.
Archiv velkostatku Odry - korespondence. Soka Nový Jičín.
Výpis PK Odry - KV105 a KV1057. Pozemková kniha, Katastrální pracoviště Opava.
Evidence obyvatel města Odry EV1 a EV3. Muzejní spolek Rolleder.
Sčítací operáty 1910, Odry č. p. 1. Soka Opava.
Sčítací operáty 1921, Odry č. p. 1. Soka Opava.
Matrika zemřelých Odry, 1905-1933. ZA Opava.
Matrika oddaných Odry, 1881-1907. ZA Opava.
Matrika narozených Odry, 1874-1894. ZA Opava.

Matrika narozených Heřmanice, 1870-1916. ZA Opava.
Minakowski M. J.: Genealogia Potomków Sejmu Wielkiego. www.sejm-wielki.pl
Tarnowski S.: Andrzej Potocki - Wspomnienie pośmiertne. Krakow 1908.
Deník „Gazeta Krakowska“, Krakow 12 kwietnia 1908.
Zbrodnie i życie. Opublikowane 12 kwietnia 2016 przez Stanisław Cz. Kurdziel
Deník „Národní Politika“, Praha 12. května 1908.
Deník „Górnoślazak“, Katowice Praha 19 kwietnia 1908.
Dziennik Polski, 9 października 2015.
https://pl.wikipedia.org/wiki/Myrosław_Siczyński.
https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Rajd_Polski_1929
https://pl.wikipedia.org/wiki/Rajd_Polski_1930
Swiech A., Stokke M.: Niemieckie obozy pracy w Norwegii podczas II wojny światowej, 2016.
Přenosilová Eva: Okupace Norska nacistickým Německem v roce 1940. RP. UK Praha, 2005.
<https://polona.pl/item/album-rodziny-potockich-mniszchow-de-vaux>,
<http://nawiedzone-miejsca.blogspot.com/2015/07/letnia-siedziba-hansa-franka-w.html>
www.sejm-wielki.pl/s/cmentarze.php
<https://dziennikpolski24.pl/gdyby-potoccy-wygrali-muzeum-w-stolicy-straszlyoby-pustkami/ar/8980861>
<https://gazetakrakowska.pl/potoccy-czyli-jak-zyja-wspolczesni-krakowscy-arystokraci/ar/549391>
<https://polona.pl/item/album-rodziny-potockich-mniszchow-de>
Archiwum Narodowe w Krakowie
Narodowe Archiwum Cyfrowe w Warszawie (NAC)

Lvov 12. dubna 1908. U postele umírajícího guvernéra Haliče Dr. Andrzeje, hraběte Potockého, je přítomna jeho manželka s dětmi, vlevo ošetřující lékaři Skrzyński a Iszkowski a napravo hodnostáři úřadu spolu se zaopatřujícími biskupy Bilczewskim a Bandurskim, www.przelom.pl